

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Marie Součkové a soudců JUDr. Milana Kamlacha a JUDr. Jaroslava Vlašína v právní věci žalobce: **M. O.,** zastoupeného advokátkou JUDr. Radkou Šumerovou, se sídlem Turgeněvova 19, Litoměřice, proti žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení,** se sídlem Křížová 25, Praha 5, o přezkoumání rozhodnutí žalované ze dne 4. 8. 2005 B., č. X, v řízení o kasační stížnosti žalované proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 15. 5. 2006 č.j. 42 Cad 207/2005 - 30,

takto:

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 15. 5. 2006, čj. 42 Cad 207/2005-30 **se zrušuje** a věc **se vrací** tomuto soudu k dalšímu řízení.

Odůvodnění:

Žalovaná podala včas kasační stížnost proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“) ze dne 15. 5. 2006 č.j. 42 Cad 207/2005 - 30, jímž bylo rozhodnuto takto: „Napadené správní rozhodnutí, vydané ČSSZ dne 4. 8. 2005 B. (sic !) pod čj. X, o přiznání sirotčího důchodu žalobci, se zrušuje a věc se vrací žalovanému úřadu k dalšímu řízení. Navrhovateli se vůči ČSSD přiznává právo na náhradu procesních nákladů v částce 5286 Kč, která budiž do tří dnů od právní moci tohoto rozsudku zaplacena k rukám navrhovatelovy advokátky pod adresou Turgeněvova 19, Litoměřice.“

Nejvyšší správní soud vyšel z tohoto skutkového stavu, který není mezi účastníky sporný:

Otec žalobce J. O. na přelomu let 1992/1993 odešel z místa bydliště a již se nevrátil. Manželka J. O. podala dne 7. 8. 1995 u Okresního soudu v Litoměřicích návrh na prohlášení manžela za mrtvého.

Okresní soud v Litoměřicích usnesením ze dne 28. 1. 2003 č.j. 12 Nc 102/95 - 25 ustanovil žalobci podle § 37 odst. 2 zákona o rodině opatrovníkem Městský úřad v Litoměřicích k zastupování žalobce v řízení o prohlášení otce (J. O.) za mrtvého.

Tentýž okresní soud rozsudkem ze dne 8. 4. 2005 č.j. 12 Nc 102/95 - 55 prohlásil J. O. za mrtvého s tím, že za den jeho úmrtí se považuje 27. 1. 1993. Tento rozsudek nabyl právní moci dne 6. 6. 2005.

Po nabytí právní moci tohoto rozsudku požádal žalobce žalovanou o přiznání sirotčího důchodu. Žalovaná shora uvedeným rozhodnutím žalobci přiznala sirotčí důchod za období od 27. 1. 1993 s tím, že „nárok na doplatek před 6. 6. 2002 podle ustanovení § 55 odst. 2 zák.ona č. 155/1995 Sb. v platném znění zanikl.“

Proti tomuto rozhodnutí žalované podal žalobce žalobu, a to proti výroku, kterým žalovaná rozhodla o tom, že nárok na doplatek sirotčího důchodu za dobu před 6. 6. 2002 zanikl. V žalobě uvedl, že řízení o prohlášení jeho otce za mrtvého bylo vedeno s velkými průtahy. Žalobce byl v tuto dobu nezletilý, neměl způsobilost k právním úkonům – zletilým se stal 22. 1. 2003. Žalobce tedy ve správním řízení nemohl jednat sám za sebe a měl mu být v předmětném období ustanoven opatrovník. Protože byl v té době nezletilý, nemohlo dojít k zániku nároku na výplatu důchodu a napadeným rozhodnutím byl zkrácen na svých právech. K zániku nároku na výplatu důchodu nemohlo v jeho případě dojít, protože byl v té době nezletilý. Lhůta podle § 55 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále jen „zákon č. 155/1995 Sb.“), neplyne po dobu řízení o důchodu a po dobu, po kterou osobě, která musela mít opatrovníka, nebyl opatrovník ustanoven. Žalobce byl nezletilý i v době od 27. 1. 1993 do 6. 6. 2002, nemohl svým jménem činit právní úkony, měl mu být ustanoven opatrovník a navíc řízení o prohlášení jeho otce za mrtvého trvalo nepřiměřeně dlouhou dobu. Zákon s takovou možností vůbec nepočítal a nepočítá, ust. § 55 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb. je protiústavní a rozhodnutí žalované považuje žalobce v napadené části za nezákonné a vadné.

Krajský soud v odůvodnění rozhodnutí uvedl, že žalobu o prohlášení J. O. za mrtvého podala sice žalobcova matka, nepochybně však i jménem svých dětí, jejichž nároků se záležitost rovněž zásadně dotýkala. Právní zájem na vydání rozhodnutí o prohlášení J. O. za mrtvého tedy měla nejen žalobcova matka, ale i její nezletilé děti včetně žalobce. Nezletilým dětem měl být pro řízení ustanoven opatrovník (§ 29 o. s. ř.), což se také skutečně stalo, avšak až s velkým zpožděním shora uvedeným usnesením Okresního soudu v Litoměřicích.

Krajský soud dovodil, že lhůta podle § 55 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb. v předmětné věci v období od zahájení řízení o prohlášení J. O. za mrtvého do právní moci rozhodnutí Okresního soudu v Litoměřicích o tomto návrhu neplynula. Výrok žalobou napadeného rozhodnutí žalované, že nárok na doplatek sirotčího důchodu za dobu před 6. 6. 2002 zanikl, s touto skutečností není v souladu, je v tomto směru chybné a proto krajský soud napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil žalované k dalšímu řízení.

Žalovaná v kasační stížnosti tvrdí nezákonnost rozsudku krajského soudu spočívající v nesprávném posouzení právní otázky soudem v předcházejícím řízení [§ 103 odst. 1 písm. a) zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní – dále jen „s. ř. s."].

Žalovaná argumentuje tím, že řízení o dávkách důchodového pojištění je upraveno v zákoně č. 155/1995 Sb. a v zákoně č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Pokud v těchto právních normách není některý právní institut upraven, je subsidiární normou zákon č. 500/2004 Sb., správní řád. Ve správním řádu jsou taxativně stanoveny podmínky pro ustanovení opatrovníka. Tyto podmínky při řízení o nárok na sirotčí důchod žalobce nenastaly a k ustanovení opatrovníka proto nebyl dán zákonný důvod. Nedošlo tedy k situaci, kterou předjímá § 55 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., tj. kdy v řízení, jehož výsledkem bylo napadené rozhodnutí, žalobce neměl opatrovníka, přičemž ho měl mít. Ke stavení lhůty proto nedošlo. Povinnost ustanovit opatrovníka podle § 29 o. s. ř. nelze zaměnit s povinností ustanovit opatrovníka podle správního řádu pro řízení podle zákona č. 155/1995 Sb. Jde o dva zcela odlišné procesní předpisy a odlišná řízení, byť vztahující se ke stejnému právnímu institutu. Nesplnění podmínek podle o.s.ř. nemůže mít za následek vady řízení probíhajícího podle předpisů o důchodovém pojištění.

Žalovaná navrhla, aby napadený rozsudek krajského soudu byl zrušen a věc mu byla vrácena k dalšímu řízení. Současně požádala, aby Nejvyšší správní soud kasační stížnosti přiznal odkladný účinek ve smyslu § 107 s. ř. s.

Žalobce se ke kasační stížnosti nevyjádřil.

Nejvyšší správní soud posoudil kasační stížnost takto:

Ustanovení § 55 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb. ve znění účinném k datu vydání rozhodnutí žalované znělo: *Nárok na výplatu důchodu nebo jeho části zaniká, není-li dále uvedeno jinak, uplynutím tří let ode dne, za který důchod nebo jeho část náleží. Lhůta podle předchozí věty neplyne po dobu řízení o důchodu a po dobu, po kterou osobě, která musela mít opatrovníka, nebyl opatrovník ustanoven.*

[K tomu poznámka Nejvyššího správního soudu: Toto ustanovení bylo později změněno, a to zákonem č. 24/2006 Sb. a zákonem č. 189/2006 Sb., takže v současné době zní: „Nárok na výplatu důchodu nebo jeho části zaniká, není-li dále uvedeno jinak, uplynutím pěti let ode dne, za který důchod nebo jeho část náleží. Lhůta podle předchozí věty neplyne po dobu řízení o důchodu, po dobu řízení o prohlášení osoby za mrtvou, jde-li o nárok na výplatu vdovského, vdoveckého nebo sirotčího důchodu, a po dobu, po kterou osobě, která musela mít opatrovníka, nebyl opatrovník ustanoven. Lhůta podle věty první neplyne rovněž po dobu, po kterou trvalo řízení o neplatnosti skončení právního vztahu zakládajícího účast na pojištění (§ 11 odst. 2 věta pátá"). K těmto změnám však došlo až po vydání rozhodnutí žalované, které se přezkoumává ve správním soudnictví.]

Tvrzení krajského soudu, že v řízení o prohlášení J. O. za mrtvého měl být nynějšímu žalobci M. O. jako nezletilému ustanoven opatrovník, je správné, pouze s výhradou, že se nemělo jednat o opatrovníka podle § 29 o. s. ř., jak se krajský soud domnívá, nýbrž o tzv. kolizního opatrovníka podle § 37 odst. 2 zákona o rodině. Účastníkem řízení o prohlášení za mrtvého podle § 195 a násl. o. s. ř. je navrhovatel (zde matka žalobce) a ti, o jejichž právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno, tedy mj. vždy děti osoby, která má být prohlášena za mrtvou. Účastenství v tomto řízení je totiž založeno definicí obsaženou v § 94 odst. 1 o. s. ř.

Jak již bylo shora uvedeno, Okresní soud v Litoměřicích žalobci ustanovil opatrovníka podle § 37 odst. 2 zákona o rodině. Přehlédl však, že žalobce dovršil dne 22. 1. 2003 zletilosti, takže usnesením ze dne 28. 1. 2003 byl ustanoven opatrovník v rozporu se zákonem zletilé fyzické osobě. Skutečností tedy je, že žalobce v řízení o prohlášení J. O. za mrtvého nebyl v době své nezletilosti zastoupen opatrovníkem.

Nutno tedy posoudit, zda skutečnost, že žalobce nebyl v řízení o prohlášení J. O. za mrtvého zastoupen opatrovníkem v době, kdy byl nezletilý, znamená, že po dobu od podání návrhu na prohlášení J. O. za mrtvého do nabytí zletilosti žalobce neplynula tříletá lhůta stanovená v § 55 odst. 2 věta druhá zákona č. 155/1995 Sb. a týkající se výplaty sirotčího důchodu.

Pojem opatrovníka jako zástupce účastníka řízení, který není procesně plně způsobilý, obsahuje řada právních předpisů. V projednávané věci je podstatné, že tento pojem obsahuje jak občanský soud řád, tak zákon č. 155/1995 Sb. Občanský soudní řád upravuje postup soudu v občanském soudním řízení včetně případů, kdy je v tomto řízení třeba jeho účastníku ustanovit k ochraně jeho zájmů opatrovníka jako jeho zástupce. Podle těchto ustanovení, resp. podle § 37 odst. 2 zákona o rodině, měl postupovat ve vztahu k tehdy nezletilému žalobci Okresní soud v Litoměřicích v řízení o prohlášení J. O. za mrtvého, avšak neučinil tak. Tato procesní vada však nemá vliv na to, že rozsudek, kterým byl J. O. prohlášen za mrtvého, tedy rozhodnutí soudu o statusové otázce, je pravomocný a ke zrušení nebo opravě tohoto rozhodnutí by soud přistoupil pouze za podmínek stanovených v § 199 o. s. ř.

Podle § 105 zákona č. 582/1991 Sb. účastník řízení může samostatně v řízení (ve věcech důchodového pojištění) jednat v tom rozsahu, v jakém má způsobilost vlastními úkony nabývat v sociálním zabezpečení práv a brát na sebe povinnosti. Tato způsobilost vzniká dosažením zletilosti s výjimkami uvedeným v § 3 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb.

Podle § 108 zákona č. 582/1991 Sb. pokud tento zákon nestanoví jinak, platí pro řízení ve věcech nemocenského pojištění a důchodového pojištění a pro řízení ve věcech pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti obecné předpisy o správním řízení. Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, stanoví v § 32 odst. 2 případy, kdy správní orgán ustanoví opatrovníka.

Z výše citovaných ustanovení lze učinit tyto závěry:

Opatrovnictví v pojetí občanského soudního řádu, vztahující se na občanské soudní řízení, nelze žádným způsobem vztahovat na opatrovnictví ve smyslu § 55 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., a naopak.

Řízení o prohlášení za mrtvého, procesně upravené v občanském soudním řádu, a řízení o žádosti o přiznání sirotčího důchodu jsou řízeními na sobě nezávislými, přičemž první je vedeno ve sféře občanského soudního procesu, druhé ve sféře sociálního pojištění. Neustanovení opatrovníka v řízení o prohlášení za mrtvého tomu, kdo ho musel v tomto řízení mít, nemůže mít za následek stavení lhůty pro zánik nároku na výplatu důchodu proto, že *osobě, která musela opatrovníka mít, nebyl opatrovník ustanoven.* Toto ustanovení je třeba vyložit tak, že se týká případů, kdy správním orgánem (žalovanou) nebyl opatrovník ustanoven v řízení důchodovém, přestože taková osoba v tomto řízení opatrovníka musela mít.

Nejvyšší správní soud poznamenává, že v projednávané věci neměla žalovaná žádný důvod k tomu, aby žalobci pro řízení o sirotčí důvod ustanovila opatrovníka, protože by ho musel mít. Žalobce v tomto řízení mohl samostatně jednat a není dán ani

žádný jiný důvod stanovený taxativně v § 32 odst. 2 správního řádu k tomu, aby žalovaná musela žalobci ustanovit opatrovníka.

Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že kasační stížnost je důvodná, napadený rozsudek krajského soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení (§ 110 odst. 1 s. ř. s.). V něm je krajský soud vázán právním názorem Nejvyššího správního soudu vysloveným v tomto rozsudku (§ 110 odst. 3 s. ř. s.).

V novém rozhodnutí rozhodne krajský soud i o náhradě nákladů řízení o kasační stížnosti (§ 110 odst. 2 s. ř. s.).

Nejvyšší správní soud nerozhodoval o návrhu žalované, aby kasační stížnosti byl přiznán odkladný účinek, neboť rozhodl urychleně ve věci samé poté, kdy mu kasační stížnost byla krajským soudem předložena (stalo se tak 7. 5. 2008) a účastníkům řízení byla poskytnuta nezbytná poučení (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 8. 2003 č.j. 2 Azs 3/2003 - 44, který byl uveřejněn pod č. 17/2004 Sb. NSS).

P o u č e n í : Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 12. června 2008

JUDr. Marie Součková
předsedkyně senátu